

verwijdt zich daardoor tot ‘ik verzet mij dus *wij* bestaan’ (het ‘wij’ van de door Mandela veelvuldig aangehaalde Ubuntu-gedachte). Die stap is wel heel erg wijd. Op p. 71 staat: “moreel besef heeft geen metafysische oorsprong. Moraliteit krijgt inhoud door en vanuit de confrontatie met de ander. Niet voor niets wees Levinas op het gelaat van de ander als het onafwijsbare morele appel op erkenning als gelijke”. Waarom haalt de auteur hier nu Levinas naar voren? Juist Levinas karakteriseert die verhouding tot de ander als een metafysische; en die verhouding wordt bij hem juist niet gekarakteriseerd door gelijkheid, maar door asymmetrie en de oneindige hoogheid van de ander. Er zijn wel meer plaatsen waarin door het etaleren van belezendheid juist zwaktes in de analyse, inconsistenties en oppervlakkigheid in het betoog voor de dag treden. Maar ik wil het boek niet kritiseren alsof het een filosofisch proefschrift betrof. Hopelijk zal het een bijdrage leveren aan het in stand houden van een maatschappijkritische dialoog en daarmee aan de instandhouding van het type menselijk leven waar de zorg van de auteur op gericht is.

Herman VAN ERP
(Tilburg)

*

DE TAAL VAN DE FASCIST

Jonathan Littel, *Het droge en het vochtige. Een korte verkenning op fascistisch grondgebied*, uit het Fr. Vert. d. Holierhoek J., Amsterdam/Antwerpen, Uitgeverij De Arbeiderspers, 2009, 132 pp., € 13,50, ISBN 9789029571838

Met het boekje *Het droge en het vochtige* levert Jonathan Littel ons een inzicht in het, zoals zijn studie aantoont, typisch taalgebruik van de Belgische, maar ook Waalse en zelfs Germaanse, fascist Léon Degrelle. Aan de hand van Degrelle's naoorlogse werk *La campagne de Russie, 1941 - 1945* (uitgegeven door La Diffusion du Livre, Le Cheval Ailé, 1949, en: La Table Ronde, Paris, 1969) wil Littel toetsen in welke mate Klaus Theweleits studie *Männerphantasien* (deel 1 en 2, Stroemfeld, 1977-'78, of: in pocketvorm uitgegeven door Piper, 2000) voor verificatie vatbaar is.

In de door Littel bewonderde studie *Männerphantasien* poogt Theweleit door middel van de psychoanalyse van het kind (Melanie Klein, Margaret Kahler) en vanuit concepten ontwikkeld door Deleuze en Guattari, het taalgebruik van de fascist te ontrafelen. Theweleit stelt dat de fascist lijdt aan een nog niet volledig geboren en dus kwetsbaar Ik. Om alsnog dit steeds met de ondergang bedreigde Ik overeind te kunnen houden zou de fascist genoodzaakt zijn om door middel van taal zijn eigen realiteit te produceren (*Männerphantasien*, deel 1, p. 226). De enorme spanning tussen het inwendige (het Ik) en het uitwendige (de dreigende wereld) leidt ertoe dat de fascist een scherp dualistisch taalidoom ontwikkelt (p. 23). Theweleit analyseerde allerhande teksten, dagboeken en brieven geschreven door veteranen van het Duitse *Freikorps* dat in de periode 1918-1926 actief was. Het betreft hier dus een studie van mannen die vóór 1900 in Duitstalig gebied geboren werden (p. 24). Zijn studie wees erop hoe het fascistisch idoom al het bedreigende als vochtig, vloeibaar en dus onbeheersbaar en

vreemd ervaart, en waarbij de fascist poogt om door middel van het droge, het versteende, het standvastige de aan hem ontsnappende wereld te kanaliseren – vandaar de titel van Littels boek.

Littel wil in zijn studie verifiëren in welke mate Theweleits theorie opgaat voor een Franstalige fascist die geboren werd nà 1900. Vanuit deze optiek koos Littel voor Degrelle als een casestudy (p. 24). In Degrelle's *La campagne en Russie* wil hij aan de hand van thema's zoals dood, de vijand, de stervende fascist, het lichaam, het voedsel, de vader et cetera aantonen hoe het fascistisch taalidoom: 'het droge en het vochtige' steeds in Degrelle's beschrijvingen terugkomt. Door middel van veelvuldige en uitgebreide citaten maakt Littel zijn punt hard. We geven een aantal voorbeelden. Littel merkt op hoe Degrelle stelt dat de fascist tegenover alles wat vloeit, alles doet stijf staan. "Tegen de 'Sovjet-Russische stormloop [...] die stortvloed van krioelende volkstammen [...] verhieft zich een jeugdige schare'" (p. 32). Al tijdens de invasie in de U.S.S.R. merkt Degrelle verticale sporen van een vergeten Germanendom op. "We voeren [...] tot voor de hoofdstad van Estland, het beroemde Reval der Teutoonse ridders, hoog op de helling, met her en der de spitse torens en omgord door de machtige wallen van de roemrijke stad. Elke oude stad in de Baltische landen [...] had haar majestueuze burcht, vanwaar eeuwenlang de Germaanse beschaving, de Germaanse orde had verbreid; elk had haar witte kerken met blauwe torens, die zich als pijlen in de lucht verhieven" (p. 32). Ook de dood wordt door middel van deze dichotomie beschreven. Een communistisch lijk ziet er volgens Degrelle als volgt uit: "De lijken van de mannen die voor onze ogen door de Stuka's waren neergemaaid, gingen bij vijftig graden hitte tot ontbinding over en werden in twee à drie dagen vloeibaar. [...] De gedode bolsjewieken waren zwarter dan negers, smeltend en glanzend" (p. 52). De dode fascist blijft daarentegen hard. "Onze Duitse verbindingsofficier stak kaarsrecht uit de modder, zijn hoofd verzwolgen, zijn voeten in de lucht" (p. 58). Op het moment waarop Degrelle's Waals legioen in het Oekraïense Tsjerkasy omsingeld en haast vernietigd wordt, krijgt de ganse spanning droog/vochtig een opgeschroefd karakter. "We hadden nog geen meter zicht. De lucht was één groot pak water; de grond was een beek waar we tot onze knieën in wegzakten. [...] Ieder halfuur belde de divisie naar de commandopost: Houd stand! Houd stand! Houd stand!" (p. 96). Degrelle roept hier een beeld op waarbij men ziet hoe het rode leger de Waalse stellingen overspoelt. De Waalse vrijwilliger moet steeds nieuwe dijken opwerpen, maar uiteindelijk brak zijn linie. Op het einde van de verloren slag geeft Degrelle de reden aan voor hun verlies: "nooit eerder had het op aarde zo zwaar geregend" (p. 96). Na het lezen van het boekje komt men tot het besluit dat Littels Degrelle-analyse Theweleits theorie overtuigd verifieert.

Het boekje heeft nog een aantal andere kwaliteiten. Ten eerste is het een hele mooie geïllustreerde uitgave met hardcover. Tevens is het boekje ook voor de hedendaagse Belg relevant. Het boekje toont mooi aan hoe Degrelle als Belgicistische Rexist onder druk van de *Flämenpolitik* meer en meer gedwongen wordt om de communautaire kaart te trekken. Uiteindelijk leidt dit ertoe dat Degrelle in oppositie met de SS-divisie *Langemarck* een Waals SS Legioen opricht. Om alsnog na de oorlog een politieke betekenis te kunnen hebben, bekeert hij zich tot een soort van 'Rattachisme'. Na de oorlog hoopt hij de leider te worden van een Groot-Bourgondië. Hitler, die Degrelle na zijn heroïsche ontsnapping uit Tsjerkay zijn zoon noemde, had blijkbaar plannen in die richting.

Indien we iets negatiefs moeten opmerken, dan kunnen we dit tot het volgende beperken. Heel even lijkt de psycho-analyst in Littel teveel de overhand te nemen.

Wanneer het Duits offensief in het najaar van 1942 in de Kaukasus stuk loopt, dan wijt hij dit aan de fallusangst van de fascist. De Kaukasus zou staan voor een rij fallussen waar de Germaan het voor op een lopen zet (p. 92). Wij vinden dit weinig overtuigend. Andere historische auteurs (Beevor A., Davies N., Hastings M.) geven aan dat het Duitse leger op dit moment gewoonweg de mankracht miste om de vele duizenden kilometers frontlinie in Rusland te kunnen bezetten. Tevens, waarom zou, gezien de opzet van Littels studie, de fascist nu net voor de rechtopstaande stijve fallus angst hebben? Hoe dan ook, voor dit historisch probleem heeft Degrelle zo zijn eigen vochtige antwoord: "Wie geen besef heeft van de belangrijke rol van de modder in het Russische vraagstuk, begrijpt niets van wat er zich vier jaar lang aan het Oost-Europese front heeft afgespeeld" (p. 43).

Henk VANDAELE
(Gent - Wulvergem)